

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як захід боротьби з організованою злочинністю: законодавчі та організаційно-правові аспекти

Калабашкін І.М., аспірант кафедри кримінального права та кримінального процесу Національної академії Служби безпеки України

Важливе місце у комплексі заходів із запобігання злочинній діяльності організованих злочинних угруповань, виявлення, припинення вчинюваних ними злочинів, притягнення до встановленої законом відповідальності організаторів, керівників та інших учасників організованих злочинних угруповань посідає такий захід як виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації може розглядатися у трьох вимірах – кримінально-правовому, кримінально-процесуальному та у теорії оперативно-розшукової діяльності, тобто як обставина, що виключає злочинність діяння, як негласна слідча (розшукова) дія та як оперативно-розшуковий захід відповідно [1, ст. 43; 2, ст. 272; 3, ст. 8]. Втім, повне і всебічне дослідження правової природи виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації лише в межах кримінально-правової науки вважається малоімовірним, оскільки розкривати зміст категорії «виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації», слід, на нашу думку з урахуванням положень кримінально-процесуальної науки та теорії оперативно-розшукової діяльності.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [1, ст. 1]. Для здійснення цього завдання КК України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.

Пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави є завданням оперативно-розшукової діяльності [3, ст. 1]. Реалізація вказаного завдання відбувається шляхом використання системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, застосування оперативних та оперативно-технічних засобів.

На думку науковців [4, с. 74; 5, с. 262-263; 6, с. 210; 7, с. 17] найбільш дієвим серед оперативно-розшукових заходів, які використовуються в боротьбі з організованою злочинністю, є проникнення в злочинне угруповання негласних працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів або осіб, які співробітничать з ними.

Відповідно до п. 8 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон України «Про ОРД», Закон) від 18 лютого 1992 року [3] оперативним підрозділам Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України,

Державної прикордонної служби України, управління державної охорони, органів доходів і зборів, органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби України, розвідувального органу Міністерства оборони України для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 Закону підстав надається право виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Крім того, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України згідно з положеннями ст. 13 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [8] мають право, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, використовувати штатних і нештатних негласних співробітників, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання. До умов, які встановив законодавець для введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання, відноситься і наявність відомостей про організовану злочинну діяльність. Проте, не викликає сумніву, що обсяг таких відомостей не може бути великим, оскільки виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, як оперативно-розшуковий захід має на меті з'ясування структури організованої групи чи злочинної організації, взаємозв'язків їх складових ланок, встановлення осіб, які є лідерами угруповань, їх дійсну роль в організації злочинної діяльності; отримання повної, достовірної та своєчасної інформації про конкретні епізоди вчинених злочинів, злочинну діяльність, що планується, її напрями; встановлення місцезнаходження членів організованих злочинних угруповань, які перебувають у розшуку; встановлення місць зберігання зброї, коштів, цінностей та іншого майна, здобутого злочинним шляхом, способів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; з'ясування даних про способи конспірації, засоби маскування злочинної діяльності, наявність корумпованих зв'язків з працівниками державних установ, в т.ч. судових та правоохоронних органів; отримання інформації про відносини між учасниками організованих злочинних формувань, наявність конкуренції за лідерство, конфлікти, які можуть бути використані для протидії між членами угруповань (кількома угрупованнями) та в кінцевому підсумку для нейтралізації та розкриття їх діяльності; отримання іншої інформації, необхідної для попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації тощо [9, с. 16].

Виходячи з цього, проведення вказаного заходу дозволяє не лише викрити злочинну діяльність організованої групи чи злочинної організації, а і остаточно припинити їх діяльність. Це, безумовно, дозволяє мінімізувати суспільно-небезпечні наслідки, а в окремих випадках зовсім їх уникнути. До того, вказаний оперативно-розшуковий захід дозволяє оперативним підрозділам отримувати повну, достовірну і своєчасну інформацію про протиправну діяльність та забезпечує прийняття рішень щодо подальших шляхів реалізації цієї інформації.

Успішне виконання спеціального завдання особою, яка перебуває в складі організованої групи чи злочинної організації, можливе за умови збереження в таємниці факту належності чи співпраці з правоохоронними органами. Відтак, ця особа змушена вчиняти протиправні діяння, в т.ч. й кримінально-карні. Заслугує на увагу позиція Ю.В. Мантуляка, що в цьому зв'язку виникає

необхідність у визнанні в окремих випадках таких діянь правомірними [9, с. 17], адже ключовим завданням кримінального права є відмежування поведінки злочинної від незлочинної, встановленням заборони на вчинення суспільно-небезпечних діянь, а в окремих випадках і виключення злочинності вчиненого за певних обставин діяння, яке при інших рівних умовах мало б бути караним.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації у системі заходів, спрямованих на нейтралізацію чинників, які зумовлюють організовану злочинність, недопущення подальшого контролю з боку організованих груп і злочинних організацій лівової частки тіншового капіталу, протиправної діяльності, пов'язаної із розкраданням бюджетних коштів, легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, організації наркобізнесу, нелегально міграцією, є одним із найефективніших заходів, який водночас потребує вдосконалення з урахуванням відповідності сучасним реаліям та тенденціям розвитку суспільства і держави.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
3. Про оперативно-розшукову діяльність // Закон України від 18.02.1992 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
4. Кондрагєв Я.Ю., Романюк Б.В., Глушков В.О. Стратегія і тактика боротьби з організованою злочинністю та корупцією // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Науково-практичний журнал. – 2000. – №2. – С. 60-84.
5. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності. Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 336 с.
6. Мельник А.О., Кузьмін С.А. До питання про виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації в контексті кримінально-правового інституту обставин, що виключають злочинність діяння // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Науково-практичний журнал. – 2011. – №24. – С.205-211.
7. Азаров М.Ю. Особливості виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Науково-практичний журнал. – 2013. – №1 (29). – С.11-18.
8. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю оперативно-розшукову діяльність // Закон України від 30.06.1993 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
9. Мантуляк Ю.В. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації як обставина, що виключає злочинність діяння: Дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 259 с.

Міжнародні нормативно-правові акти, які регламентують співробітництво у сфері боротьби з кіберзлочинністю

Чукаєва А.В., кандидат юридичних наук, науковий співробітник секретаріату Вченої ради НАВС

До міжнародних нормативно-правових актів, які безпосередньо регламентують співробітництво у боротьбі з кіберзлочинністю, відносяться:

- Конвенція про кіберзлочинність (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом № 2824-IV (2824-15) від 07.09.2005, ВВР,